

Ülevaate koostaja: Aili Maar

Toimetaja: Eda Kaljuste

„Kes olen ´mina´? Ma olen ´mina ise´ koos oma olukordadega?“

(‘*Who am I? I am myself, plus my circumstances*’)

José Ortega y Gasset *dictum*

Grupianalüüsi lühi- ja lähiajalugu

Grupianalüüs (GA) või grupianalüütiline psühhoteraapia nagu selle grupimeetodi looja-rajaja Sigmund Heinrich Foulkes on eelistanud seda kutsuda, on psühhoteraapia meetod, mis täiel määral tunnistab ja kasutab inimeseks olemise sotsiaalset olemust-loomust (Pines, 1986; Schlapobersky, 2000, 2009). Foulkes´i poolt sõnastatuna on GA „...psühhoteraapia grupis läbi grupi(protsessi) ja grupiliikmete, sh läbiviija, kaasatuse (*a form of psychotherapy by the group of the group including the conductor*)“ (Foulkes, 1975 viidatud Pines & Hearst, 1993).

Foulkes´i mõjutanud kaasaegsetest teame, et 20-ndate aastate lõpust alates Frankfurdi Psühhoanalüüsi Instituudis praktiseerides ja seda direktorina administreerides asus „õnneliku juhuse läbi“ samas majas Frankfurdi Sotsioloogia Kool, kus tema ja kolleegidest sotsioloogid, Norbert Elisa, Max Horkheimer ja Theodore Adorno pidasid mitmeid informaalsetid koosolekuid ning mõttevahetusi inimese olemuslike küsimuste, inimloomuse sotsiaalse päritolu jms teemadel (Pines & Hearst, 1993).

Kuigi Foulkes ise on nimetanud oma ideede ja ühtlasi GA mõtte arengute mõjutajatena eelkõige neuroloog Kurt Goldsteini, kelle assistendina ta töötas noore psühhiaatrina, Paul Schilderit, Norbert Elias´t ja Julian Huxley´d, leiame ajaloos tagasi vaadates tänasele GA omast mõttelaadi juba nii Prantsuse, Inglise kui 19.sajandi Saksa psühholoogiast ning filosoofiast, mis rõhutab, et „... meele uurimisel peab lähtuma terviklikust inimesest tema ´objektiivse reaalsuse´ ahelas/keskmes; tema kultuuris – keele, kunsti, mütoloogia, religiooni, tavade ja seaduste ruumis (Pines, 2009-1). Ka Wundt´i, eksperimentaalpsühholoogia esinime, ´rahva psühholoogia´ (ingl. k. *folk psychology*´ või saksa k. *Völkerpsychologie*) keskmes on kultuuriliste väärtuste sotsiaalse päritolu idee, milles ta rõhutab meele seotust ja retsiprooksust (oluliste) teistega ning juba Dilthey (1923 viidatud Pines, 2009-1) inimloomuse ajaloolise perspektiivi käsitluses on Pines´i (2009-1) hinnangul lühidalt kokku võetud tänase GA filosoofilise tausta kesksed ideed: (1) kõik inimlik(ud) manifestatsioonid on osa ajaloolisest protsessist ning

tarvilikud seetõttu seletada ajaloo kontekstis/mõistetes. Riiki, perekonda, isegi inimest pole võimalik määratleda lahus tema iseloomulikust ja teda iseloomustavast ajastust; (2) erinevaid ajastuid ja individuaalseid erinevusi on võimalik mõista sisenedes kujutlustes nende spetsiifilisse vaatevälja ning mis on arvatud oluliseks ajastu või indiviidi poolt, tuleb arvesse võtta ajaloolase poolt; (3) ajaloolane ise aga on piiratud oma ajastu poolt. Neist viimase puhul kasutame erialases eneseväljenduses täna mõistet 'vastuülekande reaktsioon', teise puhul mõistet 'empaatia' ning esimese puhul võime vedada paralleele Foulkes'i ideedega (grupi)protsessi ja isiksuse arengu ajaloolise perspektiivi kohta!

Oma 1948 (viidatud Pines & Hearst, 1993) aasta monograafias kirjutab Foulkes: „... terve organism funktsioneerib tervik(lik)una ning seda võib võrrelda dünaamilises taskaalus oleva süsteemiga, mis jätkuvalt ja aktiivselt kohaneb pidevalt muutuvate olukordade ning keskkonna tingimustega, milles ta elab“, kasutades organismi metafoori grupi(protsessi) analoogina. Töötades praktikuna Exeteris, ühes Inglise väikelinnas ja nähes oma patsiente vastuvõtu eesruumis ootamas, imestas ta endamisi, et „... mida nad küll üksteisele kohtudes räägiksid?“; mõtte, mis tähistas fookuse muutust üksikult patsiendilt interpersonaalsetele suhetele ning patsiendi ravile grupimeediumi läbi/abil. Kuigi Foulkes oli läbinud psühhoanalüüsi õppe ja praktiseeris jätkuvalt elu lõpuni ka individuaalse analüütikuna, oli tema praktika lahutamatuks osaks töö grupis ja grupiga, pidades inimesele olemuslikult omaseks elu grupis ning kasutades samal põhjusel grupi emotsionaalsete häirete ravis. Grupi kui terapeutilise kogukonna (*therapeutic community*) mõiste on samuti pärit temalt.

Niisiis on GA psühhoteraapia psühhodünaamilise koolkonna üks meetoditest omades ühest küljest ühist teoreetilist tausta kõigi selle koolkonna psühhoteraapia meetoditega, kuid samal ajal eristudes oluliselt laiemas, võiks öelda isegi teoreetiliselt eklektilise aluse poolest. GA meetod ühendab esmapilgul vastuolulised, kuid teisalt vastastikku täiendavad kontseptsioonid inimeseks olemise kogemusest (Pines & Hearst, 1993): psühhoanalüüsi, sotsiaal-, arengu- ja geštaltpsühholoogia, sotsioloogia ning süsteemsed käsitlused. Tänapäevase GA teoreetikud on püüdnud grupiprotsesse mõista, kirjeldada ning teoreetiliselt integreerida näiteks kiindumusteooria, ema-laps suhte kui esimese grupikogemuse (Glenn, 1987), holistilise ilmavaate (Pines & Hearst, 1993), süsteemsete käsitluste (Agazarian, 1997) ja uusimate neuropsühholoogia avastuste valguses (Pines, 2009-2). Nii näiteks on GA teooria üks keskne idee figuuri (fookuse) - fooni kontseptsioon (Pines, 2009-1), millega me oleme tuttavad

geštaltpsühholoogia kursusest ning mis grupianalüüsi konteksti ülekantuna tähendab seda, et iga inimese unikaalne loomus/olemus omandab tähenduse (grupi) taustal ning ka väljendub grupis ja grupi taustal, milles ta elab või millesse kuulub. Lisaks on tänase GA teooria keskmeks, küll juba Foulkes'i enda poolt kirjeldatud grupi maatriksi (*the 'group matrix'*) idee, intra- ja interpersonaalsete suhete operatsionaalne baas (Roberts, 1983), milles toimub (grupi)kommunikatsioon (Schlapobersky, 2000, 2009). Pealtnäha keeruline idee omab sarnasusi, osaliselt kattub süsteemse pereteraapia teooriast tuttava süsteemi homöostaasi ideedega ning sotsiaalpsühholoogias palju räägitud-kirjutatud sotsiaalsete võrgustike ideedega. Lühidalt ja jämedalt kokku võttes võiks see kõlada järgmiselt: grupp tervikuna on mõistetav individuaalsete panuste (igas mõttes) süsteemina, milles iga süsteemi osa ning süsteem tervikuna mõjutab ning on mõjutatav nii süsteemi liikmete kui terviku poolt püüdlustes saavutada (süsteemi) taskaaluseisundit (Pines & Hearst, 1993; Roberts, 1983; Schlapobersky, 2000, 2009). Grupi maatriksile lähedast ideed on algselt käsitlenud oma töödes '*Supra-Individual Super-Consciousness*' juba 1920ndatel (inglise keelde tõlgituna 1935) Müller-Freienfels, kelle arvates individuaalne/personaalne psüühiline tegevus moodustab orgaanilise terviku sotsiaalsega, millest ta/see (personaalne) on läbi imbunud, mille mõjutusi me ei teadvusta ning mida tuleb eristada individuaalsest teadvustamatusest/alateadvusest. Foulkes kasutab siinkohal sisuliselt suurel määral kattuvat mõistet '*sotsiaalne teadvustamatus*' (*'social unconscious'*) ja Jung '*kollektiivse alateadvuse*' (*'collective unconscious'*) mõistet ning mida kujundlikult kirjeldab Michael Balint (küll hiljem sellest ideest taandudes), et „... kala ei ole teadlik veest, milles ta ujub või inimesed õhust, mida hingavad“ (Pines, 2009-1).

Käesoleva kirjatüki raames ei ole võimalik käsitleda kõiki GA taustal olevaid ehk ka GA grupimaatriksi erinevaid ideid ja ajaloolisi mõjutusi ning seetõttu ei tohiks käesoleva kirjatüki lugeja arvata end teadjaks GA teooria ning praktika valdkonnas tutvumata lisaks selle suuna ajalooliselt oluliste mõjutajate töödega nagu Le Bon, Wilfred Trotter, Moreno, Bion, Elias, muidugi lisaks kõikvõimalike psühhoanalüütilise suuna klassikute nagu Kohut, Winnicott, Klein, Hartmann, jt. ning lähiajaloost enim tsiteeritud autorite nagu Yalom, Nitsun, Ettin, Pines, Hopper, jt. siinkohal nimetamata jäänud autorite töödega!

Psühhoteraapia grupis GA-i meetodil, on grupitegevus sisuliselt suunatud isiksuse arengut soodustavate ja takistavate tegurite avastamisele, analüüsimisele ja interpersonaalsele õppimisele läbi grupiprotsessi. Teoreetiliselt võiks ühe seletuse kohaselt (Pines & Hearst, 1993)

teraapiagruppi käsitleda ka ülekande grupina, milles varasemates gruppides, sh päritolu grupis kogetud teadvustamata protsessid nagu projektsioon, projektiivne identifitseerimine, introjektsioon ja identifitseerimine vallanduvad grupi ning töötatakse läbi jagatud kommunikatsiooni saavutamiseni või ka selle saavutamiseks. Siin tuleks aga rõhutada, et eelpool kirjeldatud on vaid üks võimalik grupiprotsessi seletuse tasand ja aspekt läbi mille võiksime grupis toimuvat kirjeldada ning mõista!

Jällegi lihtsustatult, kuid kokkuvõtlikult võime grupis toimuvat/toimivat kirjeldada kahel sõltumatul, kuid vastastiktoimival, ülesande/tegevus(t)e ja protsessi/suhete tasandil. Bion (1961 viidatud Nitsun, 1996; Ettin, 2000; Hopper, 1997) kirjeldab esimest 'töötava grupina' ('*work-group*') ning teist grupi ja selle liikmete 'baasiliste püüdlustena' ('*basic assumptions*').

GA meetodi rakendus

Sarnaselt enamusele grupimeetoditele rakendub GA meetod nii institutsionaalses/organisatsioonilises kui kliinilises praktikas. Eestis küll vähe, kuid GA traditsiooni poolest rikkamates ühiskondades rakendatakse seda meetodit laialdaselt nii väikeste kui suurte, lühi- ja pikaajaliste, suletud ja avatud, grupiliikmete koosseisu, teemade ja käsitletava problemaatika osas nii homogeensete kui heterogeensete gruppide puhul psühhiaatrias, psühholoogias ja psühhoterapias, organisatsioonide juhtimisel ja mitmetasandiliste konfliktide lahendamisel või nii nagu Pines & Hearst (1993) retooriliselt väljendavad, rakendub GA meetod töös inimestega nii haiguses kui tervises.

Konkreetsetest näidetest võiks siinkohal nimetada Weiss'i (2009) lühiajalist psühhodünaamilise grupiteraapia mudelit (*time-limited dynamic psychotherapy, TLDP*), mis autori enese hinnangul sobib rakendada näiteks hospitaliseeritud patsientidele.

Soovitame kõigil grupitegevusest huvitujatel lugeda Mark Ettin'i (2000) ja Donelson Forsyth'i (2000) ülevaateid grupiteooriate, -käsitluste ja -praktika arengutest 21.sajandil. Ettin (2000) viitab erinevate autorite näitel tänase grupiteooria ja -praktika(te) lahususele ning vajadusele grupidünaamika integreeritud, erinevaid suundasid ning rakendusi ühendava lähenemise järele. Sarnaselt rõhutab Donelson Forsyth (2000) meie igapäevase elu-olu grupikesksust ning seetõttu ka vajadust interdistsiplinaarsete uurimuste ja koostöö järele kutsudes üles koondama seda teadmust 'grupi dünaamika' katuse alla. Grupp on ühtaegu sotsiaalne ja personaalne

fenomen, mille mõju, muutust tekitavat potentsiaali ja grupi kui sellise omadusi (*properties as groups per se*) saame me tundma õppida vaid sotsioloogide, antropoloogide, psühholoogide, kommunikatsiooni ekspertide, pedagoogide, äriinimeste jne koostöös (Forsyth, 2000). Ehk on siin vajadus ja põhjus ka selles, et mida teoreetiliselt 'puhtam' on lähenemine grupitegevusele, seda piiratumalt me tajume ja mõistame grupiprotsesse tervikuna.

Lõpetuseks paar mõlgutust kergesti levivate müütide ja eelarvamuste kummutamiseks nii selle meetodi rakendajate kui 'grupiinimeste' seas üldiselt: (1) GA ei ole traditsioonilises mõttes psühhoanalüüs, kuid lähtub ühena oma teoreetilisest alustest ka psühhoanalüütilisest isiksuse käsitlesest; (2) GA ei ole imeravim ega ülimuslik teiste grupimeetodite ees, vaid ... sama perekonna erineva ajastu laps!

Viidatud allikad:

Agazarian, Y. M. (1997). *Systems-centered therapy for groups*. NY: Guilford Press.

Ettin, M. (2000). Group Psychotherapy in the 21st Century: A Second Look, *Group, Vol. 24, Nos. 2/3, 2000* 105-114

Forsyth, D.R. (2000). The social psychology of groups and group psychotherapy: One view of the next century. Vol. 24 (2-3), 147-155.

Glenn, L. (1987). Attachment Theory and Group Analysis: The Group Matrix as a Secure Base. *Group Analysis, Vol.20*, 109-26

Hopper, E. (1997). Traumatic experience in the unconscious life of groups: A fourth basic assumption. *Group Analysis, 30(4)*, 439-470.

Nitsun, M. (1996). *The Anti-group: Destructive Forces in the Group and their Creative Potential*. London: Routledge.

Pines, M. (1986) 'Psychoanalysis, Psychodrama and Group Psychotherapy', *Group Analysis 19(2)*, 101.

Pines, M. & Hearst, L.E. (1993). Group analysis. In H. I. Kaplan & B. J. Sadock (Eds.), *Comprehensive group psychotherapy* (3rd ed.), pp. 146-156. Baltimore, MD: Williams & Wilkins.

Pines, M. (2009-1). The Matrix of Group Analysis: An Historical Perspective. *Group Analysis*, Vol. 42 (1), 5-15

Pines, M. (2009-2). International Summer Workshop og Group Analysis in Lithuania, Dubingai, June 26-29, 2009.

Roberts, J.P. (1983). Foulkes' concept of the matrix. *Group Analysis*, Vol. 15

Schlapobersky, J. (2000). The Language of The Group. Monologue, Dialogue and Discourse In Group Analysis. *The Psyche and the Social World*. Ed. Dennis Brown and Louis Zinkin; Routledge, London.

Schlapobersky, J. (2009). Discourse Theory and Group Analysis. Who is talking. Who is listening? What's the message? What's not being said? International Summer Workshop og Group Analysis in Lithuania, Dubingai, June 26-29, 2009.

Weiss, P.A. (2009). Time-Limited Dynamic Psychotherapy as a Model for Short-Term Inpatient Groups. *Journal of Contemporary Psychotherapy*,